

Barcelona i Collserola: una relació retrobada.

El Setembre de 2011 l'Ajuntament de Barcelona convocà Concurs de les Portes de Collserola, un dels reptes urbanístics més estimulants dels últims anys a la ciutat. En ell participaren 111 equips pluridisciplinaris, esdevenint un marc de reflexió idoni al voltant de la renovada relació que Barcelona havia de mantenir amb el recentment declarat Parc Natural de Collserola. El vessant barceloní de la muntanya, escenari d'un creixement urbà històricament fragmentat, havia esdevingut un d'aquells marges inexplorats tan propis de les ciutats contemporànies. Amb el Concurs de les Portes de Collserola Barcelona reconeix aquest àmbit i, talment com succeí amb la recuperació del front marítim, la ciutat recupera els atributs d'un territori que li és propi.

Es donen algunes similituds, així com moltes diferències, entre la ja consolidada ordenació del front marítim i el futur retrobament de Barcelona amb la seva muntanya. D'entre les primeres, la presència d'una **INFRAESTRUCTURA** amb un enorme impacte físic: les rondes (del Litoral i de Dalt) van ser concebudes en el marc d'indefinió que durant molt de temps havia caracteritzat la relació de Barcelona amb el seu mar i la seva muntanya. El retrobament de la ciutat amb Collserola haurà d'abordar aquesta qüestió de forma ben diferent a la manera com la ciutat saltà per sobre de la Ronda Litoral per tal d'arribar al mar. Ni el disseny de la infraestructura en si, ni molt menys les condicions topogràfiques per tal de creuar-la, són comparables en un cas i en l'altre. És aquesta la primera de les diferències entre la recuperació del front marítim i la redescoberta del vessant de la muntanya. No és, però, la més rellevant. En volem destacar aquí algunes de ben significatives, i que poden ser enumerades d'acord amb dos grans enunciats: la consolidació del medi urbà, d'una banda, i el potencial d'ús del medi natural, de l'altre.

Pel que fa a la consolidació del medi urbà, destaca el potencial regenerador de les futures actuacions a Collserola. La recuperació del front de mar als anys 80 i 90 es basà en la substitució d'un teixit predominantment productiu que ja es mostrava obsolet a finals dels anys 70. No és el cas del retrobament entre el **TEIXIT URBÀ** i el vessant barceloní de Collserola. Els barris de muntanya de la ciutat, diversos en la seva morfologia però tots ells molt consolidats i amb evidents indicadors d'urbanitat, seran agents actius en la transformació d'aquesta àrea de la ciutat. El retrobament de Barcelona amb Collserola s'albira com una oportunitat no només per la intervenció a escala de ciutat, sinó per la millora de les condicions d'habitabilitat quotidiana en cadascun d'aquests barris.

Aquesta millora es fonamentarà, d'acord amb les bases del concurs i amb les propostes presentades, en tres línies d'intervenció: accessibilitat universal, dotacions col·lectives i renaturalització de l'espai urbà. De totes elles, garantir l'**ACCESSIBILITAT** per a tothom en aquests barris és la més preemtpòria. El vessant de Collserola és una franja de relació activa entre Barcelona i una muntanya gaudible, penetrable i transitable en tota la seva dimensió. El futur vincle entre ambdós mons passa per la redescoberta, preservació i potenciació de recorreguts que consolidin uns itineraris de relació ciutat-muntanya i que esdevinguin un lligam entre les diverses activitats col·lectives d'aquesta part de la ciutat.

L'optimització de les **DOTACIONS** col·lectives és el segon dels futurs reptes per a la millora de la qualitat de vida als barris de muntanya: si bé en aquesta zona de la ciutat hi trobem gran quantitat d'equipaments, molts d'ells són aliens a l'escala local dels barris. La readaptació de dotacions obsoletes i la rehabilitació d'edificis en desús seran vitals en la regeneració urbana d'aquesta zona de la ciutat, tot parant especial atenció a una escala de relació propera entre equipaments i teixits urbans.

La tercera de les estratègies és l'ordenació dels espais lliures de transició entre el medi natural i el medi urbà. Tot i el veïnatge amb la muntanya, molts d'aquests barris presenten a dia d'avui notables deficiències pel que fa la qualitat dels seus **ESPais PÚBLICS**. La seva condició de vora urbana convida a l'exploració de noves estratègies en l'ordenació i el disseny de l'espai lliure, tot parant atenció a les qualitats paisatgístiques pròpies de Collserola.

Podem concloure que, pel que fa al medi urbà, la millora de les condicions als barris de muntanya passa per la intervenció en els sistemes estructurants de la ciutat: espai públic, equipaments i

mobilitat. La readaptació dels equipaments existents, l'accessibilitat universal amb contingut programàtic i la redescoberta dels valors paisatgístics del Parc Natural de Collserola evidencien que el medi natural deixa de ser un element passiu destinat a la contemplació i esdevé un agent actiu en l'ordenació del medi urbà.

E potencial d'ús del medi natural, segon dels enunciats, passa per una redescoberta dels **PAISATGES** del Parc Natural. Malgrat trobar-se limitada per conurbacions contínues, madures i compactes, Collserola té una gran diversitat biològica i paisatgística. Reconèixer aquesta riquesa i incorporar-la en totes i cadascuna de les futures intervencions forma part d'una renovada mirada de Barcelona envers la seva muntanya. No es tracta ara d'anar al parc, sinó d'introduir el Parc a la ciutat. Els **USOS AGRARIS** es consideren, d'acord amb aquesta nova mirada, valors que cal preservar: la producció agrícola de proximitat, la sensibilització creixent envers els sistemes de producció ecològica o els valors socialitzadors, pedagògics i, fins i tot, formals i paisatgístics de l'agricultura han deixat d'ésser opcions minoritàries i estan guanyant pes entre una població creixentment sensibilitzada sobre aquest tipus de qüestions. Els beneficis d'aquesta estratègia són molts i diversos, destacant-ne aspectes paisatgístics, socials i de metabolisme urbà. Els camps de conreu són elements que, ben cuidats, generen unitats de paisatge d'alt valor estètic i formal. D'altra banda, l'agricultura urbana o de proximitat contribueix a la racionalització del **METABOLISME** urbà. Els usos agrícoles poden arribar a formar part activa del conjunt de cicles que conformen els entorns urbans sostenibles, des de la producció i distribució d'energia fins al cicle de l'aigua, tot passant per la gestió de residus. Són cada vegada més freqüents les aproximacions sostenibilistes que conceben l'agricultura urbana com a plenament integrada en les dinàmiques metabòliques metropolitanes. El Concurs de les Portes de Collserola no n'és una excepció. Finalment, els usos agrícoles també tenen una marcada funció social. Els diversos tallers de participació **CIUTADANA** organitzats en motiu del concurs reclamaven la preservació dels camps de conreu a Collserola i confirmaven el seu paper com a cohesionadors socials. Qüestions tals com la recuperació del patrimoni (construït o natural), la mobilitat en els barris, la dotació d'equipaments d'escala local i, sobretot, la preservació dels trets identitaris d'aquest territori foren aspectes molt destacats en els mencionats tallers.

Més de vint anys després de la recuperació del front marítim, Barcelona emprèn un repte comparable en impacte i ambició: el retrobament de la ciutat amb la seva muntanya. Amb tot, les característiques d'ambdós processos divergeixen entre si. El vessant barceloní de Collserola ha estat la prova en els últims anys de les limitacions del **PLANEJAMENT** tradicional. Les successives modificacions del Pla General Metropolità han deixat encara per resoldre molts temes i han generat, en alguns casos, situacions d'indefinició i creixent abandonament. El Concurs de les Portes de Collserola esdevé la oportunitat per proposar una nova cultura urbanística, innovadora i adaptada a la nova realitat metropolitana, de la qual Collserola n'és un dels elements més preuats. El conjunt de propostes presentades al concurs, de les quals el llibre **NATURBÀ** n'extreu les més destacables conclusions, posen sobre la taula idees que fóra bo tenir ben presents, que evidencien un important canvi de paradigma i que enuncien alguns dels temes clau per a la futura ordenació de la ciutat.